

Političke isprike – kako su se Hrvatska i Srbija prvi puta ispričale za počinjene zločine 1990-ih

Tijekom ratova 1990-ih na prostoru bivše Jugoslavije dogodili su se zločini protiv čovječnosti i kršenja ljudskih prava. Navedena nedjela u Domovinskom ratu počinila su i srpska i hrvatska strana te zbog toga snose odgovornost da se iskupe za te zločine. Jedan od mehanizama koji se koristi u tu svrhu su isprike. Političke isprike koje dolaze od najviših državnih predstavnika nose posebnu težinu jer ne samo da pokazuju trenutnu službenu politiku određene zemlje, već se i obvezuju na određeno djelovanje u budućnosti. Prve isprike između Hrvatske i, tadašnje, Srbije i Crne Gore izmijenjene su 2003. godine u Beogradu.

Ključne riječi: političke isprike, ratni zločini, Hrvatska, Srbija i Crna Gora

Uvod

Kroz povijest su se, između i unutar država i raznih oblika zajednica, događali ratovi i mnogi oblici kršenja ljudskih prava. Tada nastala zlodjela uzrokovala su, a često još uvijek i uzrokuju, razdor i nerazumijevanje u društvu te mogu rezultirati mržnjom prema određenim društvenim skupinama. Kako bi društva postala prosperitetna, ona se moraju suočiti sa svojom traumatičnom prošlošću te raditi na zalječenju rana. Prvi je korak u tom procesu suočavanje s činjenicama o zločinima koji su se dogodili te tko su žrtve, a tko počinitelji tih zločina. Nadalje, potrebno je jasno i bez okolišanja priznati zločine i učiniti sve što je u moći nadređenih da se takvi događaji više ne ponove. To je sveobuhvatan proces koji osim moralne podrazumijeva i materijalnu zadovoljštinu. Isprike predstavljaju jednu od najvažnijih karika u tom procesu te uvelike mogu odrediti u kojem će se smjeru razvijati odnos između onih koji su bili podvrgnuti raznim zločinima i kršenju ljudskih prava, te onih koji su ih počinili.

Političke isprike

Sjećanje na traume, a posebice na one koje su posljedice zločina protiv čovječnosti, može se u društvu zadržati desetljećima što potencijalno može uzrokovati novi rast neprijateljstva i konflikata između grupa koje su već ranije bile u sukobu. U procesu pomirenja i smanjenja napetosti između ranije sukobljenih grupa važnu ulogu imaju isprike i praštanje (Wilson i Bleiker 2014: 42). Isprike su formalan, svečan i simboličan oblik reparacije u kojem se javno priznaju počinjeni zločini te preuzima potpuna ili djelomična odgovornost za te zločine (Carranza, Correa i Naughton 2015: 1). Upravo zbog toga što službeno priznaju zločine, isprike stvaraju temelje za ispravljanje nepravde i preustroj uređenja koje ih je uzrokovalo (MacLachlan 2010: 377) One su sastavni dio tranzicijske pravde – procesa pomirenja u društvima i državama tijekom čije je tranzicije počinjeno kršenje ljudskih prava i sloboda nad određenim vjerskim, etničkim, nacionalnim i/ili političkim grupama. Cilj tranzicijske pravde jest preuzimanje odgovornosti za počinjene zločine te izgradnja mira (YIHR 2018: 3).

Opća je skupština Ujedinjenih naroda 16. prosinca 2005. godine usvojila rezoluciju (*Basic Principles and Guidelines on the Right to a Remedy and Reparation for Victims of Gross Violation of International Human Rights Law and Serious Violations of International Humanitarian Law*) kojom se utvrđuje pravno postupanje i način ophođenja prema žrtvama koje su pretrpjele teško kršenje međunarodnog prava o ljudskim pravima i međunarodnog humanitarnog prava. U dijelu rezolucije o reparacijama za pretrpljene zločine navodi se i javna isprika koja mora uključivati priznanje činjenica i preuzimanje odgovornosti. Odluke koje donosi Opća skupština nisu obvezujuće niti jednoj državi, ali „predstavljaju moralni autoritet“ (Ministarstvo vanjskih i europskih poslova, n.d.). Iako zakonski ne postoje točno određeni propisi kako politička isprika mora izgledati, ustalila su se pravila što bi ona trebala sadržavati da bi se smatrala cjelovitom. Elementi koji čine sveobuhvatnu ispriku su: jasna izjava isprike („ispričavam se“); nedvojbeno preuzimanje odgovornosti za počinjene zločine zato što je država ili odgovorna za počinjenje tih zločina ili zato što ih nije spriječila; priznavanje nepravde, odnosno zločina protiv čovječnosti koje su pretrpjele žrtve; empatija prema žrtvama i njihovim obiteljima te otklanjanje svake pomisli da su same žrtve krive za zločine koji su se dogodili; obećanje da se zločini neće ponoviti u budućnosti i da će se raditi na uspostavi tolerancije u društvu; dodatni načini na koje se osigurava reparacija i neponavljanje zlodjela (Carranza, Correa i Naughton 2015: 18, YIHR 2018: 11, Blatz, Schumann i Ross 2009: 221). No isprike uglavnom ne sadrže sve navedene elemente. One moraju biti izrečene javno tako da mogu biti medijski popraćene i na mjestu koje ima posebno značenje za stradanje koje se

dogodilo (Carranza, Correa i Naughton 2015: 2). Ispriku moraju uputiti najviši predstavnici državne vlasti u prisutnosti preživjelih, obitelji žrtava i predstavnika zajednice nad kojom su počinjeni zločini (YIHR 2018: 10).

Svaki od elemenata političkih isprika za počinjene zločine ima važnu ulogu. Izražavanje kajanja pokazuje da je sama isprika opravdana i da se država brine za žrtve, dok priznanje odgovornosti izričito utvrđuje da su žrtve nevine i pomaže u otklanjanju mišljenja da su same žrtve krive za pretrpljene zločine. Nadalje, isprike ukazuju da vlade podržavaju moralna načela koja su ranije bila prekršena te da su ustrajne u održavanju zakonitog i pravednog društvenog uređenja. Navedenim se postupcima pokušava ponovo izgraditi povjerenje i dati žrtvama do znanja da su one službeno priznate i da će država učiniti sve kako bi ih zaštitila i u budućnosti (Blatz, Schumann i Ross 2009: 221-222). No službene isprike koje ne sadrže izraze kajanja, kao što je izjava „ispričavam se“, čine se površnim i ukazuju na manjak suosjećanja prema žrtvama, zbog čega su takve isprike i manje prihvaćene (Scher i Darley 1997: 129). Također, ako se ispriki usprotivi većina članova grupe koja je odgovorna za zločine, tada ni žrtve ne prihvaćaju tu isprik (Blatz, Schumann i Ross 2009: 223).

Isprike predstavljaju način na koji se društvo suočava s počinjenim zločinima, što je naučeno iz tih događaja te što treba poduzeti kako se oni više nikada ne bi ponovili. Same isprike ne mogu u potpunosti ponovo izgraditi sigurnost i povjerenje koje je nestalo, ali mogu igrati važnu ulogu u naporima da se provedu reforme kojima se garantira da se počinjeni zločini više nikada neće ponoviti (Carranza, Correa i Naughton 2015: 1-2). Isprike moraju biti što jasnije i potpunije iznijete jer se one ne obraćaju isključivo sadašnjoj publici, već i budućoj, te ne samo onima koji su pretrpjeli ili svjedočili nasilju i zločinima, već i onima koji to nisu iskusili (Blatz, Schumann i Ross 2009: 221).

Isprike se dijele na povijesne i suvremene. Povijesne se isprike odnose na zločine u daljoj prošlosti, no njihov je problem što počinitelji zločina i žrtve nisu više živi te se potomci onih koji su činili nedjela ne osjećaju odgovornima ni dužnima da se ispričaju. Suvremene se isprike odnose na zločine iz bliske prošlosti što pak može predstavljati izazov u suživotu i izgradnji stabilne zajednice čiji su članovi žrtave i počinitelji zločina (Wilson i Bleiker 2014: 46). Isprike nisu dovoljne kao oblik reparacije žrtvama te se one moraju kombinirati i s materijalnim oblicima nadoknade. Simbolične reparacije obuhvaćaju, osim isprika, komemoracije, postavljanje spomenika te imenovanje javnih površina (ulica, trgova i sl.) i institucija te

predstavljaju poštovanje i sjećanje na žrtve zločina. Materijalne reparacije čine financijske nadoknade štete i povratak u prijašnje stanje (ako je to moguće) (YIHR 2018: 3-4).

Metoda istraživanja

Isprike koje su izrekli Stjepan Mesić i Svetozar Marović, u ovom će se radu analizirati kritičkom analizom diskursa. Ova metoda smatra jezik društvenom praksom te stoga daje važnu ulogu kontekstu u kojem se koristi jezik. Kritička analiza diskursa pridaje jednaku važnost društvenim procesima i strukturama koji stvaraju određeni diskurs, kao i društvenim procesima i strukturama unutar kojih pojedinci ili grupe stvaraju značenja na osnovi nekog određenog diskursa s kojim se susreću. Da bi se neki diskurs¹ što bolje razumio, potrebno je poznavati povijesni kontekst te odnose moći i ideologije koji sudjeluju u stvaranju tog diskursa (Wodak 2001: 1-3).

Postoji nekoliko pristupa kritičkoj analizi diskursa, no u ovoj će se analizi koristiti dijalektičko-relacijski pristup. Navedeni je pristup usredotočen na dva dijalektička odnosa – na sami diskurs (tj. njegov sadržaj) i na društvene prakse (Fairclough 2008: 88). Glavna osobina kritičke analize diskursa jest njezina interdisciplinarnost te Fairclough (2008: 90) navodi da za dijalektičko-relacijski pristup ne postoji strogo određena metodologija istraživanja jer se svakom diskursu treba pristupiti zasebno, ovisno o njegovom sadržaju, ali i društvenom kontekstu u kojem je nastao.

Isprike Svetozara Marovića i Stjepana Mesića analizirat će se prvo s obzirom na sami diskurs, odnosno njegovo značenje, a zatim će se analizirati koliko te isprike sadržajno odgovaraju međunarodno prihvaćenim standardima te kakvo im se značenje dalo u Hrvatskoj.

Diskurzivna analiza isprika

Na službenom susretu predsjednika Republike Hrvatske, Stjepana Mesića, te predsjednika Srbije i Crne Gore, Svetozara Marovića, 10. rujna 2003. godine u Beogradu, dva su predsjednika međusobno izmijenila prve isprike između dviju zemalja. Prvi je ispriku izrekao S. Marović te nakon što ju je prihvatio, S. Mesić je uzvratio isprikom („Povratak“ 2003;

---

¹ Diskurs može predstavljati napisani ili izgovoreni tekst, a vezuje se za određeno društveno područje ili praksu (tako npr. postoje politički, znanstveni i književni diskurs) (Fairclough 2008:87).

Radio Free Europe/ Radio Liberty 2003). Ovaj su događaj, osim hrvatskih i srpskih medija, pratili i brojni strani mediji.

Svetozar Marović

„Želim da se izvinim za sva zla koja je bilo koji građanin Crne Gore i Srbije učinio ili pričinio ili uradio bilo kome u Hrvatskoj. Želim da se izvinim zbog toga što, ne mislim da su narodi krivi niti da se narodi trebaju izvinjavati, nego da se zajednički dogovorimo i zajednički radimo na tome, kao što to činimo upravo i ovih dana, da svako onaj ko je pojedinačno kriv izađe i odgovara pred zakonom i da je jedna od naših najvećih obveza upravo u tom dijelu saradnja sa Haagom, Haškim tribunalom i svima onima koji danas iskreno, ozbiljno i odgovorno, bez obzira na razne kritike, sumnje ili opterećenja, žele da postaknu tu saradnju i na njoj grade, vjerujući da je to dobro za budućnost i Srbije i Crne Gore i Hrvatske s druge strane.“

S. Marović započinje riječima da se ispričava za „zla“ koja su Crnogorci i Srbi počinili na teritoriju Hrvatske, no nije rekao koji su to konkretni zločini u pitanju. Nastavlja da se narodi ne trebaju ispričavati za zločine jer ne može kolektivno jedan narod biti kriv, već pojedinci koji su počinili zločine. S. Maroviću isprika je sredstvo za ponovnu suradnju i izgradnju mira između dviju zemalja. On naglašava dvije obveze, a to su suradnja s Haškim tribunalom kako bi se kaznili odgovorni pojedinci za zločine te suradnja s onima koji bez obzira na sav teret prošlosti žele uspostaviti suradnju i na njoj graditi budućnost između Srbije i Crne Gore i Hrvatske.

Stjepan Mesić

„Koristim priliku da prihvatim ovu simboličku ispriku, a ja sa moje strane mogu reći da se ispričavam svima onima kome su građani Hrvatske u bilo koje vrijeme i bilo kada nanjeli bol ili štetu zloupotrebljavajući ili radeći protivno zakonu i zloupotrebljavajući svoju poziciju. Govorim, u bilo koje vrijeme i bilo kada.“

S. Mesić na samom početku prihvaća ispriku S. Marovića te nastavlja da se i on, kao predstavnik republike Hrvatske, ispričava svima kojima su građani Hrvatske ikada naštetili. S. Mesić naglašava „u bilo koje vrijeme“ jer se to ne odnosi samo na ratne godine 1990-ih, već i na II. svjetski rat. No S. Mesić ispriku nije uputio izričito Srbima, već „svima“ i u ispriki nije naznačeno gdje su se dogodili zločini za koje se ispričava, niti o kojim se točno zločinima radi.

Što sve isprike (ne) sadrže

S. Marović i S. Mesić izrekli su kratke isprike koje su bez mnogo sadržaja te su njima otvorili više pitanja, nego što su ponudili rješenja. No to je možda bio jedan od ciljeva ovih isprika. U isprikama je jasno rečeno da se govornici ispričavaju, što je dobar početak, te je u svakoj ispriki istaknuto da su ono zbog čega se ispričavaju počinili Srbi i Crnogorci, odnosno Hrvati. No nije navedeno koja su to točno „zla“, „bol“ i „šteta“ zbog kojih se uopće ispričavaju, a bez priznanja konkretnih događaja nemoguće je očekivati istinsku pomirbu između suprotstavljenih strana. Potrebno je iznijeti činjenice o konkretnim zločinima, kršenju ljudskih prava i zločinima protiv čovječnosti koji su učinjeni jer je u protivnom počiniteljima tih djela nemoguće suočiti se sa samima sobom i sa svim „zlima“, „boli“ i „štetom“ koju su počinili, kao ni sa samim žrtvama tih događaja. Ako nije istaknut konkretan zločin zbog kojeg je isprika izrečena, postavlja se pitanje tko su zapravo žrtve. Za S. Marovića je to „bilo (t)ko u Hrvatskoj“, a za S. Mesića „svi oni kojima su građani Hrvatske u bilo koje vrijeme i bilo kada nanjeli bol ili štetu“. Ova Mesićeva izjava je preneodređena jer se ne odnosi na određene žrtve ni određeno vrijeme. Dolazi se do toga da bez konkretnog zločina nema konkretne žrtve, a to znači da nema niti dodatnih oblika reparacija, tj. sve ostaje na upravo izrečenoj simboličnoj ispriki.

Svaka dobra isprika u sebi mora sadržavati planove za budućnost. S. Marović govori o „obvezi“ da se surađuje s Haškim tribunalom čime poručuje da počinitelji zločina moraju odgovarati, što je dobro, ali kako nije izrijekom naveo koji su to zločini zbog kojih se ispričava i zbog kojih odgovorni moraju biti kažnjeni, nameće se pitanje koliko bi zaista sudske presude bile prihvaćene. S. Marović govori i o „obvezi“ suradnje između Srbije i Crne Gore i Hrvatske, no nije navedeno na koji bi se način ta suradnja trebala dogoditi niti što sve ona obuhvaća. S. Mesić u ispriki ne govori o kažnjavanju počinitelja zločina niti o potrebi za suradnjom Hrvatske i Srbije i Crne Gore.

U obje isprike nije izrečeno obećanje da se zločini koje su narodi pretrpjeli više nikada ne smiju dogoditi, a ne spominje se niti stvaranje tolerantnog društva koje bi trebalo zaustaviti

mržnju prema ljudima različitih nacionalnosti, vjeroispovjesti, jezika/pisma i kulture. Izuzev samog sadržaja isprika, one nisu u potpunosti zadovoljile niti načinom prezentacije. Isprike nisu bile izrečene na mjestu koje bi za žrtve bilo od neke velike simbolične važnosti niti su tom činu prisustvovala žrtve i njihove obitelji. No važnost ovih isprika je u tome što su ih javno, po prvi puta rekli predsjednici Srbije i Crne Gore i Hrvatske i to pri prvom službenom posjetu predsjednika Republike Hrvatske Beogradu. Isprike S. Marovića i S. Mesića su šturo i nisu reprezentativan primjerak isprika, ali su važne, i u tom trenutku potrebne, za početak dijaloga dviju zemalja koje su kroz povijest pretrpjele teške zločine.

Isprike Svetozara Marovića i Stjepana Mesića u hrvatskim medijima

Ovo poglavlje služi, prije svega, za razumijevanje društvenih i političkih okolnosti u kojima su izrečene isprike te kakve su bile prve reakcije na njih. U analizi medijske popraćenosti i reakcije na isprike Svetozara Marovića i Stjepana Mesića, korišteno je dvoje dnevnih novina i dva tjednika. Za dnevne je novine uzet period prije, na dan i nakon posjeta S. Mesića Beogradu, a za tjednike prvi broj nakon posjeta. Jutarnji je list pisao o ovom događaju od 10.9. do 12.9.2003., a Večernji list od 9.9. do 12.9.2003. U Nacionalu se o susretu predsjednika Hrvatske te Srbije i Crne Gore pisalo u broju koji je izašao 16.9.2003. Globus uopće nije pisao o ovoj temi (ni prije ni poslije susreta) što pokazuje da za taj tjednik događaji iz Beograda nisu bili od velikog značaja.

Jutarnji je list na dan prvog službenog posjeta hrvatskog predsjednika Beogradu objavio dva članka, a svaki se bavi izjavama dvaju predsjednika o nadolazećem susretu. Prvi članak (Fable 2003: 2) prenosi izjavu S. Mesića da „ne očekuje ništa spektakularno“ od susreta, ali da će se započeti razgovori o pitanjima povratka imovine i izbjeglica, imovini hrvatskih tvrtki u Srbiji i srbijanskih tvrtki u Hrvatskoj te trajnom ukidanju viznog režima između Hrvatske i Srbije i Crne Gore. U drugom je članku (H 10.9.2003.: 2) prenijeta izjava S. Marovića uoči susreta s hrvatskim predsjednikom u kojoj jasno daje do znanja da sam susret ne može riješiti sve probleme, ali da će rezultirati otvorenijom komunikacijom i novom razinom odnosa između dvije zemlje. Još je „dodao kako u ime budućnosti – ne zaboravljajući – treba oprostiti vremenu zla koje je iza nas te da u ime budućih naraštaja treba rješavati otvorena pitanja“. Dan nakon službenog posjeta, 11.9.2003., Jutarnji je list objavio veliku naslovnicu na kojoj je pisalo: „Isprika?“. Objavljena su četiri članka na temu susreta i isprika. Prvi članak (Vukić 2003: 2-3) opisuje Mesićev dolazak pred Palaču Federacije te navodi s kim se sastao i da su s njim u

pratnji, uz ostale, bili ministar financija Mato Crkvenac i ministar vanjskih poslova Ivan Šimonović. Predsjednici su razgovarali o naporima da se otkrije sudbina nestalih osoba, pomogne izbjeglicama i omogućí povratak imovine, a S. Marović je izrazio nadu da će Hrvatska povući tužbu za genocid. U članku je objavljen i izvještaj svjetskih agencija (AFP, dpa, Reuters, BBC) koje su pohvalile čin isprika, pogotovo jer su one za političke promatrače bile neočekivane, a BBC je dodao „da nije jasno je li riječ o službenim isprikama ili više osobnim, simboličnim gestama dvojice predsjednika“. Zatim je objašnjena Mesićeva izjava te on navodi da se njegova isprika odnosila „i na Drugi svjetski rat i na Prvi svjetski rat, i prije i poslije“, a kao primjer navodi Paulin Dvor. Drugi članak (Buljan i Božić 2003: 4) prenosi izjave Vesne Pusić i Vesne Škare-Ožbolt. V. Pusić smatra da se S. Mesić nije ispričao, već samo izrazio žaljenje, a V. Škare-Ožbolt da se isprika kakvu hrvatski građani očekuju treba dogoditi na Ovčari. Treći je članak (Butković 2003: 5) posvećen komentaru tadašnjeg premijera Ivice Račana koji je izjavio da „nije pravedno da se Marovićeva isprika stavlja u isti rang s Mesićevom isprikom, koja je, zapravo, samo kurtoazni odgovor na ono što je rekao predsjednik Srbije i Crne Gore“ te je dodao da je „Mesić ovom prigodom vrlo pažljivo birao riječi i njegov odgovor Maroviću ne može se i ne smije protumačiti kao isprika na ispriku“. U četvrtom su članku (Pavić 2003: 4-5) izjave Žarka Puhovskog, Mate Granića, Ive Goldsteina i Nevena Budaka. Svi oni pozdravljaju isprike, no smatraju da će građani na pravu ispriku morati čekati još godinama te da sama isprika ne znači puno kao pojedinačan čin ako nije popraćena i drugim elementima koji utječu na promjene u ponašanju. Drugi dan nakon susreta S. Mesića i S. Marovića, 12.9.2003., Jutarnji je list na prvoj stranici objavio veliki naslov: „Mesić nije znao da će se Marović ispričati“. U ovom su broju Jutarnjeg lista tri članka posvećena isprikama. U prvom su članku (Palokaj 2003: 2) navedeni komentari Javiera Solana² i Waltera Schwimmera³ koji podupiru isprike i smatraju ih važnima za građane i za suradnju između dviju zemalja. U drugom su članku (Jelić, Pavičić i Pavić 2003: 3) izvori iz Ureda predsjednika otkrili su da „nitko u hrvatskoj delegaciji pa ni predsjednik Mesić uopće nije znao da će se Marović ispričati“, a za ispriku navodno nisu znali ni suradnici predsjednika Marovića. Izvori iz Vlade pak navode da „očekuju da Srbija ispuni preuzete obveze prema Hrvatskoj kako bi na konkretnim slučajevima dokazala volju za daljnjim poboljšanjem međudržavnih odnosa“, a to se odnosi, između ostalog, na vraćanje zemljišnih knjiga i demilitarizaciju granice na Dunavu. Također, Vlada je tražila „priznanje odgovornosti režima i formiranje zajedničke komisije koja

---

² tadašnji visoki predstavnik EU za vanjsku politiku i sigurnost

³ tadašnji glavni tajnik Vijeća Europe

bi utvrdila visinu odštete koju je Srbija i Crna Gora dužna isplatiti Hrvatskoj“. Hrvatska je Vlada odbila prijedlog o povlačenju tužbe za genocid. Treći članak (H 2003: 3) ukratko prenosi reakcije iz srpskih novina koje pozitivno izvještavaju o susretu predsjednika, a Danas je S. Mesića proglasio za osobu dana.

Večernji list dan prije odlaska S. Mesića u Srbiju i Crnu Goru u malom članku⁴ (Popović 9.9.2003.: 3) prenosi izjavu iz Ureda predsjednika: „Cijeli posjet ima prije svega političke konotacije. Neće biti potpisivanja nikakvih posebnih sporazuma i ne očekuje se uzajamno otvaranje posebno neugodnih tema. Cilj je prvog službenog posjeta otvoriti vrata za jasniju, bržu i bezbolniju konačnu fazu u normalizaciji odnosa“. Iz izjave je vidljivo da, iako ne očekuju neke konkretne rezultate, posjet smatraju početkom komunikacije i normalizacije odnosa dviju zemalja. Na sam dan susreta, 10.9.2003., novine prenose Mesićevu izjavu o njegovim očekivanjima od prvog službenog posjeta Srbiji i Crnoj Gori, a „To je pitanje povrata imovine i povratka izbjeglica. Tražimo da se pomogne u otkrivanju nestalih osoba jer mi tražimo više od 1200 nestalih“ (Brnabić 2003: 2). Dan nakon susreta, 11.9.2003., u Večernjem je listu izašla naslovnica s velikim naslovom „Beograd se ispričao“. U članku (Popović 11.9.2003.: 3) je opisan program susreta (osim s Marovićem, Mesić se sastao s predsjednikom Skupštine Dragoljubom Mićunovićem, v.d. predsjednicom Srbije Natašom Mičić, premijerom Zoranom Živkovićem, predstavnicima Hrvata u Srbiji i Crnoj Gori te predstavnicima srpskih izbjeglica iz Hrvatske). Susret je protekao dobro iako je, prema navodima iz članka, S. Mesić rekao prije puta da „ne očekuje ništa posebno ni spektakularno“. Nadalje, navodi se da „se iz izjave srpskog predsjednika moglo jasno vidjeti da srpska strana želi pokazati dobru volju i kooperativnost“. Predsjednici su razgovarali o problemu nestalih, a S. Marović je izrazio želju da Hrvatska povuče tužbu za genocid. Kao dio članka objavljena su i tri komentara na isprike u kojima Ivica Račan, Zlatko Tomčić i Jadranka Kosor pohvaljuju ispriku S. Marovića kao simboličnu gestu koja je dobar i ohrabrujuć korak za normalizaciju odnosa, ali upozoravaju da postoje još mnoga pitanja koja treba riješiti. Dva dana nakon odlaska S. Mesića u Beograd, 12.9.2003., Večernji je list objavio dva članka o izrečenim isprikama. Prvi je članak (Legović 2003: 2-3) s izjavama visokopozicioniranih europskih političara. U tom su članku Javier Solana, Erhard Busek⁵ i Walter Schwimmer podržali prvi susret hrvatskog i srpsko-crnogorskog predsjednika i njihove isprike te su naveli da takvo ponašanje državnika mora biti primjer i ostalima u regiji. Spomenute su reakcije stranih medija (francuski AFP i američki

---

⁴ Vijest zauzima manji dio naslovnice.

⁵ posebni koordinator Pakta stabilnosti za jugoistočnu Europu

AP), a izdvojeni su i primjeri iz srpskih medija (npr. Borba ima naslov „Izvinjavamo se, ispričavamo se!“). U članku je istaknuto da „nitko nije znao da će se predsjednik Srbije i Crne Gore Svetozar Marović ispričati“, a „nije to znao predsjednik Mesić čak ni uoči izlaska za govornicu“ te je „isprika došla kao iznenađenje s kojim se nije računalo“. Drugi članak (Kovačević 2003: 3) piše o reakcijama iz Hrvatske, a komentare su dali Damir Varaždinac⁶, Neda Balog⁷ i Zdenka Farkaš⁸ koji su podržali Marovićevu ispriku, ali naglasili da isprika kao simbolična gesta nije dovoljna bez podataka o nestalima i ratne odštete logorašima, osobama s invaliditetom i za poginule. Još su napomenuli da se isprika sa srpske strane trebala dogoditi na mjestu koje ima važnost za žrtve, a to su ili Zagreb ili Ovčara.

Stjepan Mesić (2003:28-31) je za Nacional napisao kratki dnevnik o svom odlasku u Beograd 10.9.2003⁹. U tom je članku podijelio svoja razmišljanja o Marovićevoj ispriki, a objasnio je i značenje isprike koju je rekao pri susretu. Smatra da je isprika S. Marovića bila iskrena i da je dobro što je naglasio kako narod ne može biti kolektivno odgovoran, već da se za počinjena nedjela moraju kazniti pojedinci. S. Mesić obrazlaže da s razlogom u svojoj ispriki nije naveo poimence ni jednu naciju nad kojom su Hrvati činili zločine, ali da ih je bilo te navodi da se njegova isprika referirala i na „Jasenovac, ustaški logor, Goli otok, Bleiburg, zločin u glinskoj crkvi“. Nadalje, S. Mesić je izrazio vjeru da će nakon Marovićeve isprike komunikacija biti puno bolja i to od razine „običnih ljudi preko gospodarstva do parlamenta“. S. Mesić navodi neke probleme o kojima su na sastanku raspravljali, a to su pitanja imovine, izbjeglica i nacionalnih manjina. U članku je istaknuta Mesićeva zabrinutost prije samog susreta kako će građani Srbije i Crne Gore reagirati na njegov dolazak te hoće li biti kakvih neugodnosti ili uvreda, ali navodi da se to nije dogodilo i da je sve prošlo vrlo dobro.

Zaključak

Političke isprike za zločine počinjene u prošlosti imaju moć uvođenja promjena u društvo, ali one ne mogu i ne smiju biti jedini oblik reparacije žrtvama. Isprike su dobar početak za izgradnju boljih odnosa između žrtava i počinitelja zločina ili onih koji zločine nisu spriječili. Isprike koje su uputili Svetozar Marović i Stjepan Mesić nisu dobar primjer kako bi isprike trebale izgledati jer u njima nisu navedeni konkretni zločini, obećanje da će se učiniti

---

⁶ tadašnji predsjednik Hvidre

⁷ predsjednica Zajednice udruga udovica poginulih branitelja

⁸ tadašnja predsjednica udruge „Apel“

⁹ Vijest o Mesićevom posjetu Beogradu nije se našla na naslovnici Nacionala.

sve da se ratni zločini i zločini u ratu više nikada ne ponove, načini na koje bi se postigla tolerancija i sigurnost u društvu te ostali oblici reparacija za žrtve. Iako su te isprike manjkave svojim sadržajem, sama činjenica da su se dogodile između Hrvatske i Srbije i Crne Gore jest važna i pohvalna. Tadašnje društveno-političke okolnosti nisu dale naslutiti da bi se isprike zaista mogle i dogoditi. To je bio trenutak u kojem su sjećanja na ratove 1990-ih na prostoru bivše Jugoslavije još bila svježa, u tijeku su bili sudski procesi na Međunarodnom kaznenom sudu za bivšu Jugoslaviju, mnogi su još živjeli u izbjeglištvu, a između Hrvatske i Srbije i Crne Gore postojala su mnoga pitanja koja je tek trebalo otvoriti. Isprike nisu donijele potpuno zadovoljstvo u Hrvatskoj, ali su pokazale volju da se krene u izgradnju boljih odnosa.

Literatura

Basic Principles and Guidelines on the Right to a Remedy and Reparation for Victims of Gross Violations of International Human Rights Law and Serious Violations of International Humanitarian Law. United Nations. Office of the High Commissioner. Adopted and proclaimed by General Assembly resolution 60/147 of 16 December 2005. <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/remedyandrepairation.aspx>.

Blatz, Craig W., Karina Schumann i Michael Ross. 2009. „Government Apologies for Historical Injustices.“ *Political Psychology* Vol. 30, No. 2: 219-241.

Brnabić, Vesna. 2003. „Ukidanje viza – put u Europu.“ *Večernji list*, 2, 10.9.2003.

Buljan, I. i N. Božić. 2003. „HDZ: Mi smo protiv Mesićeve teze da se svi svima trebaju ispričati.“ *Jutarnji list*, 4, 11.9.2003.

Butković, D. 2003. „Račan: Mesić je u Beogradu bio sjajan.“ *Jutarnji list*, 5, 11.9.2003.

Carranza, Ruben, Cristián Correa i Elena Naughton. 2015. *More Than Words: Apologies as a Form of Reparation*. <https://www.ictj.org/sites/default/files/ICTJ-Report-Apologies-2015.pdf>.

Emisija „Povratak.“ Br. 35. 14.9.2003.

Fable, Silvana. 2003. „Mesić: Gotovina će morati u Haag.“ *Jutarnji list*, 2, 10.9.2003.

Fairclough, Norman. 2008. „A dialectical-relational approach to critical discourse analysis in social research.“ U *Methods in Critical Discourse Analysis*, ur.: Ruth Wodak i Michael Meyer, 86-108. London: Sage.

H. 2003. „Isprike za budućnost.“ *Jutarnji list*, 3, 12.9.2003.

H. 2003. „Marović: Mesićev posjet važan korak u normalizaciji odnosa.“ *Jutarnji list*, 2, 10.9.2003.

Jelić, N., D. Pavičić i S. Pavić. 2003. „Mesić nije znao da će se Marović ispričati.“ *Jutarnji list*, 3, 12.9.2003.

Kovačević, Romana. 2003. „Sada se očekuju odštete i normalizacija.“ *Večernji list*, 3, 12.9.2003.

Legović, Alen. 2003. „Isprika ključ ulaska u EU.“ *Večernji list*, 2-3, 12.9.2003.

MacLachlan, Alice. 2010. “The State of “Sorry”: Official Apologies and their Absence.” *Journal of Human Rights* 9: 3, 373-385.

Mesić, Stjepan. 2003. „Ispričao sam se za Jasenovac, crkvu u Glini i Goli otok.“ *Nacional*, 28-31, 16.9.2003.

Ministarstvo vanjskih i europskih poslova. n.d. „Opća skupština.“ Pristupljeno 6.4.2021. <http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi0/multi-org-inicijative/ujedinjeni-narodi/o-un/glavna-tijela/opca-skupstina/>.

Palokaj, Augustin. 2003. „EU i NATO: Razmjena isprika veliki je pomak.“ *Jutarnji list*, 2, 12.9.2003.

Pavić, Snježana. 2003. „Na pravu će se ispriku čekati još godinama!“ *Jutarnji list*, 4-5, 11.9.2003.

Popović, Jasmina. 2003. „Mesić sa Srbima izbjeglim iz Hrvatske.“ *Večernji list*, 3, 9.9.2003.

Popović, Jasmina. 2003. „Svetozar Marović ispričao se Hrvatskoj.“ *Večernji list*, 3, 11.9.2003.

Radio Free Europe/ Radio Liberty. 2003. “Presidents Of Croatia, Serbia-Montenegro Apologize For Wartime ‘Evils’.” Archive. 10.9.2003. <https://www.rferl.org/a/1104299.html>.

Scher, Steven J. i John M. Darley. 1997. "How effective are the things people say to apologize? Effects of the realization of the apology speech act." *Journal of Psycholinguistic Research* 26: 127-140.

Vukić, Igor. 2003. „Predsjednik Srbije i Crne Gore ispričao se Hrvatskoj.“ *Jutarnji list*, 2-3, 11.9.2003.

Wilson, Erin K. i Roland Bleiker. 2014. "Performing political apologies." U *Memory and Trauma in International Relations: Theories, cases and debates*, ur.: Erica Resende i Dovile Budryte, 42-56. Routledge.

Wodak, Ruth. 2001. "What CDA is about – a summary of its history, important concepts and its developments." U *Methods of Critical Discourse Analysis*, ur.: Ruth Wodak i Michael Meyer, 1-13. London: Sage.

YIHR. 2018. *Kako se ispričati za zločine: Priručnik za političare*. <http://yibr.hr/wp-content/uploads/2019/04/YIHR-Kako-se-ispri%C4%8Dati-za-zlo%C4%8Dine.pdf>.